

МАРКО ПОПОВИЋ

Ужице, 7. фебруар 1944. – Београд, 20. август 2020.

Крајем августа прошле године преминуо је наш истакнути археолог Марко Поповић. Рођен је у Ужицу а школовао се и живео у Београду. Оба града је задужио посвећеним проучавањем њихове прошлости, док је свој дугачак и необично плодан радни век једнако посветио изчавању других места средњовековне Србије – градова, утврђења и манастира. Ток каријере Марка Поповића и његова главна достигнућа осликани су у уводним деловима зборника који му је спреман у част а који је, нажалост, из штампе изашао као споменица,¹ као и у некролозима које су са обзиром и топлином приредили његови истакнути ученици и сарадници, Вујадин

¹ В. Иванишевић, В. Бикић, И. Бугарски (ур.), *Свет средњовековних утврђења, градова и манастира. Омаж Марку Поповићу*, Београд 2021, 10–33.

Иванишевић и Весна Бикић. Већ и сами часописи у којима су ти текстови објављени на неки начин обележавају важне станице на истраживачком путу Марка Поповића. Зборник који је покренуо и уређивао, *Наслеђе*, годишњак је Завода за заштиту споменика културе града Београда у коме је започео своју каријеру (1968–1976) и с којим је остао нераскидиво везан у деценијама успешног деловања Научно-истраживачког пројекта за Београдску тврђаву. *Старинар* је гласило његове куће, Археолошког института, у којем је радио до пензионисања 2011. године и наставио сарадњу све до смрти, док *Гласник Српског археолошког друштва* издаје еснафско удружење чији је био председник (1987–1990).

Ни у овом спомену није могуће детаљније представити све радне резултате Марка Поповића. Знатижеља и предузимљивост водиле су га ка преузимању многих послова. Пошто је био изузетно образован и систематичан, његове компетенције су се суверено преливале и на периоде који су претходили или падали после главног поља његовог научног интересовања: приступао је темељно и са жаром како античким темама (био је покретач и уредник зборника *Singidunum*, издања Археолошког института), тако и онима из савремене историје – ми који смо сарађивали са Марком Поповићем живо памтимо, на пример, његову истрајност у вођењу послова обнове Дома Народне скупштине Републике Србије после петооктобарских промена. Нарочито широка била су истраживања средњовековног периода. Протезала су се од проблематике поседања Централног Балкана у раном средњем веку (сисетматска истраживања Градине у Врсеницама у сарадњи са Драгицом Премовић-Алексић крунисана су важном монографијом у коауторству са Весном Бикић из 2009. године) до изучавања позносредњовековних градова. Иако је последњи такав подухват водио озбиљно нарушеног здравља и у несрећним политичким околностима, остварени резултати у истраживањима, конзервацији и научном публикувању Новог Брда на Косову и Метохији остаће вредан путоказ свим колегама млађе и средње генерације. Напоменимо да су исходи двогодишњих опсежних истраживања објављени у две обимне књиге писане са архитектима Игором Бјелићем и Горданом Симић (2018; 2020). Уз Београдску тврђаву, Рас и Студеницу (2015), Ново Брдо је тако стало међу главне пројекте једне богате каријере.

У складу са научним тежиштем овог зборника, у коме је објављивао у два наврата (2014. и 2019. године), а након напомена о међашима у истраживањима Марка Поповића, нешто опширније бих се посветио тек његовом изучавању византијске цивилизације на овим просторима. У обиљу постигнутих резултата помало се губи из вида његов допринос развоју наше рановизантијске археологије, која је, уз важан изузетак столетних истраживања Царичиног града, до осамдесетих година прошлог века била проучавана тек узгредно. Истраживања касноантичких и рановизантијских хоризоната Тврђаве Рас и Градине у Врсеницама била су праћена програмом систематских рекогносцирања те области, током којег је откривено неколико десетина оновремених утврда, од којих је сондажно испитано преко двадесет. Тако је гранична област провинција

Превалиса и Дарданије постала једно од најпотпуније проучених подручја на нашем тлу. Том опусу припада и истраживање Светиње, по свој прилици Виминакиона 6. века.

До важних спознаја о зрелом добу византијске власти дошло се током вишедеценијских ископавања Тврђаве Рас и најсложенијег археолошког комплекса у нашој земљи, Београдске тврђаве. Сасвим поједностављено, у Расу су разлучени мање или више изражени трагови византијске управе из 11. и прве половине 12. века и потоњег седишта првих Немањића, што је изложено у непревазиђеној монографији *Tvrđava Ras* (1999). Током проучавања материјалне културе тог периода Поповић је придавао пажњу и речитој сигилографској грађи, из чега су проистекли често цитирани чланци у коауторству са Љубомиром Максимовићем. Узорно осмишљена, вођена и документована истраживања језгра Београда – данас би се рекло, интердисциплинарна – исходила су и сазнањима о византијском кастелу из 12. века, која су објављена у два издања капиталне монографије *Београдска тврђава* (1982; 2006): вреди напоменути да је, као наш водећи стручњак за старе фортификације, тада подстакао и развој нововековне археологије у Србији.

Незаобилазни су и резултати Марка Поповића у истраживањима српског средњег века, што су умногоме допунили слику коју су о овом делу византијског комонвелта стварале генерације наших историчара, историчара уметности и археолога. Било да је реч о истраживањима градова, утврђења и манастира или уредничком послу, резултати су по правилу представљани у бројним самосталним или коауторским монографијама или опширним извештајима и студијама. У духу праве науке, сва та дела одликовала су се одличним техничким илустрацијама, за које је Поповић имао нарочитог дара, али и зналачком интерпретацијом откривене грађе. Све наведено и много више од тога – укључујући бројне дужности које је обављао и признања која је заслужено примио – чини Марка Поповића водећом личношћу српске археологије средњег века. Његову каријеру обележили су, у првом реду, велики рад и знање, а искуство које је стекао кроз аналитичан и систематичан приступ послу није штедео. Имао је одане и компетентне сараднике које је умео да саслуша и које није спутавао на њиховом научном путу, а који су му узвраћали радим одазивањем у заједничке подухвате. Тражио је посвећеност и етичност у раду, при чему је сâм пружао очигледан пример. Тако је, у оквиру пројеката које је водио у Археолошком институту, створио препознатљиву школу. Сасвим лично, била ми је велика част и задовољство да учим од Марка и сарађујем са њим, а поверење које ми је указао држим као трајну обавезу.

др Иван Бугарски

